

Van Nationaal Monument Oranjestotel naar de Waalsdorpervlakte

Nationaal
Park
**Hollandse
Duinen**

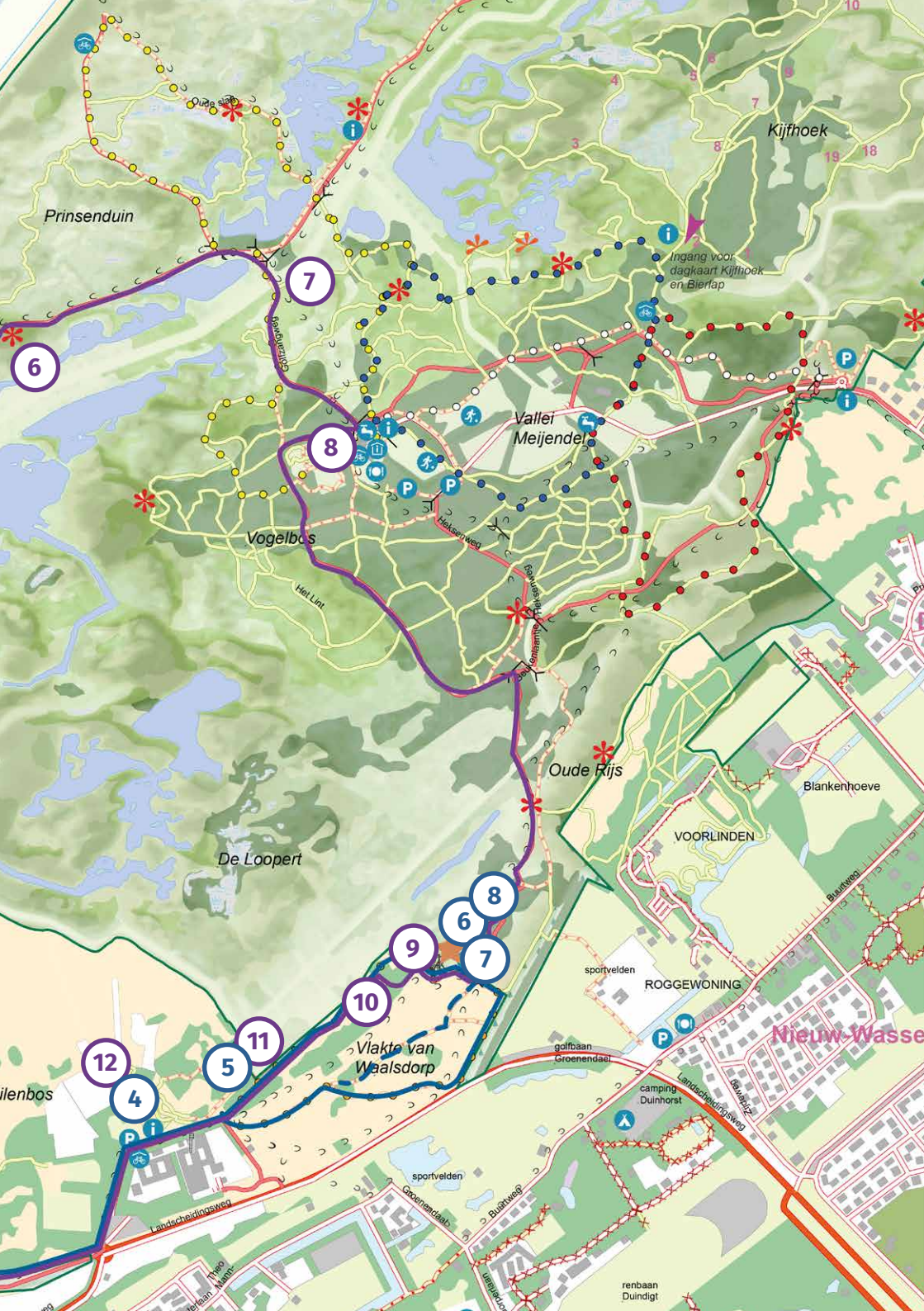
Legenda

- 1-14 Fietsroute van het Oranjehotel naar de Waalsdorpervlakte
- 1-8 Wandelroute van het Oranjehotel naar de Waalsdorpervlakte

Overige wandelroutes:

- Eikenroute (blauwe paaltjes)
- Reeënroute (rode paaltjes)
- Strandroute (gele paaltjes)
- De Waalsdorp '40-'45 route (oranje paaltjes)
- Wandelpad Tapuit - Kievitsduin (witte paaltjes)
- * Uitkijkpunten

Prinsenduin

Kijfhoek

6

7

8

Vallei Meijendel

Vogelbos

Oude Rijs

De Loopert

VOORLINDEN

6

8

9

7

Viakte van Waalsdorp

sportvelden

ROGGEWONING

Nieuw-Wassenaer

12

4

11

5

sportvelden

Groenedaals

golfbaan

Groenedaals

camping Duinhorst

Landstede

sportvelden

Groenedaals

Burghweg

renbaan Duldigt

Welkom in Nationaal Park Hollandse Duinen. Deze fietsroute neemt u mee van het Oranjehotel naar de Waalsdorpervlakte, via natuurgebied Meijendel. De route is 11 km lang en leidt u langs cultuurhistorische monumenten en landschappen.

Foto: Paul Tolenaar

1

Nationaal Monument Oranjehotel

Een Duitse gevangenis uit WOII

Achter de muur van de gevangenis bevindt zich het 'Oranjehotel'. Ruim 25.000 mensen zaten hier tussen 1940 en 1945 opgesloten voor verhoor en berechting door de Duitse bezetter. Het complex kreeg al snel de naam 'Oranjehotel', als eerbetoon aan de vele verzetsmensen die hier zaten. Maar ook andere mensen die een bedreiging waren voor het naziregime zaten er gevangen: Joden, Roma en Sinti, communisten, zwarthandelaren en Jehova's getuigen. De gevangenis was de belangrijkste Duitse politiegevangenis in bezet Nederland.

Onder de gevangenen waren bekende personen, zoals de 'Soldaat van Oranje' Erik Hazelhoff Roelfzema, hoogleraar Rudolph Cleveringa, geestelijke Titus Brandsma, verzetsman George Maduro en activist Anton de Kom. Maar ook talloze anderen. Sommigen werden vrijgelaten, anderen gedeporteerd naar andere gevangenissen of kampen. Ruim 250 werden ter dood gebracht op de nabijgelegen Waalsdorpervlakte.

Sinds 2019 is het Oranjehotel te bezoeken. www.oranjehotel.org
Van Alkemadeaan 1258 / hoek Stevinstraat, Scheveningen

2

Harstenhoek

De Scheveningse visser Leendert van der Harst maakte in 1770 een start met het ontginnen van deze duinvallei. Hij gebruikte het gebied als weiland en voerakker voor de paarden waarmee hij vissersschuiten het strand op trok.

De Harstenhoek is ook gebruikt als 'nettenboetstersveld'. Op deze open vlakte zaten Scheveningse nettenboetsters dagenlang de vissersnetten te repareren. De duinen vormen al heel lang een droog gebied waar mensen zich hebben gevestigd of zich makkelijk konden verplaatsen.

Een schat aan informatie

In Harstenhoek ligt een stuifkuil die door archeologen van tijd tot tijd wordt onderzocht. In deze stuifkuil heeft de wind recent een deel van een prehistorische nederzetting blootgelegd. Dit levert een schat aan informatie op over bewoning van de duinen in de ijzertijd.

3

Watertoren

De drinkwaterwinning zorgt ervoor dat de duinen vrij blijven van groot-schalige huizenbouw en aanleg van wegen. De enige zichtbare bebouwing is de monumentale watertoren met machinegebouw en ketelhuis erachter in neoclassicistische stijl. Deze gebouwen uit 1874 zijn nu rijksmonumenten.

Functie

De watertorens moeten eventuele drukverschillen in het drinkwaternet opvangen. Als de stroom uitvalt en de pompen stil komen te staan, dan houdt de grote hoeveelheid water in de watertoren voor 2 à 3 minuten de druk op het leidingnet, totdat de noodstroomvoorziening op gang is gebracht.

Productielocatie in 1940 – 1945

Het drinkwaterbedrijf was in de jaren voorafgaand aan de oorlog bezig met de voorbereiding op mindere tijden. De voorraden werden vergroot om in het geval van schaarste de drinkwatervoorziening door te kunnen laten gaan. Zo werd veel materiaal en gereedschap ingekocht. Ook werd er een voorraad chloor en norit aangelegd om bij grote schaarste zelfs grachtenwater te kunnen zuiveren.

Bovendien werden burgers opgeleid om in geval van nood bepaalde taken van het personeel te kunnen overnemen. Verdeeld in de stad stond personeel klaar om storingen als gevolg van bomschade onmiddellijk te repareren.

In de eerste helft van de oorlog waren het duin en de productielocatie nog toegankelijk, hoewel voorzichtigheid moest worden betracht i.v.m. militaire oefeningen. In 1943 werd het gebied waarbinnen ook het pompstation zich bevond afgesloten. Scheveningen werd 'Sperrgebiet'.

De Duitsers vonden de drinkwaterproductie belangrijk. Zij waren zich bewust van de ziekten die konden ontstaan als drinkwater niet meer voorhanden zou zijn. Daarom was het verplicht om dag en nacht het pompstation te bewaken tegen sabotage.

Personeel was verplicht om naar de vesting te verhuizen. Er was zelfs geen telefonisch contact mogelijk met het hoofdkantoor.

Bouw bunkers

De duinen werden vanaf eind 1942 volgebouwd met bunkers en mijnevelden. Veel voorraad, aangelegd voor de oorlog, en transportmiddelen werden gevorderd. Het toen aanwezige spoor in de duinen moest, op bevel van de Duitsers, door Nederlandse aannemers die de bunkers bouwden, worden gebruikt. Het duin werd leeggeroofd van afrasteringen en houtopstanden. Woningen, met name in het duin, werden bewoond door Duitse militairen.

4

Ruijgenhoek: koninklijk verleden

De duinen bij Meijndel kennen van oudsher een koninklijk gebruik. Van de Middeleeuwen tot 1980 is het hele duingebied onderdeel van het Koninklijk Jachtdepartement Zuid-Holland. Het jachtrecht van de graven van Holland gaat in de loop van de eeuwen over op latere vorsten. Zo kan het gebeuren dat in de duinen in 1917 een koninklijke duinvilla verrijst.

'Een eigen huisje in de duinen'

Het idee voor villa De Ruijgenhoek ontstaat in 1916. Koningin Wilhelmina en Prinses Juliana houden die zomer vakantie in Katwijk. De zeelucht doet beiden zo veel goed dat de koningin met haar man overlegt over 'een eigen huisje in de duinen'. Begin 1917 start de bouw. Koningin Wilhelmina besluit haar villa te noemen naar 'de ruijgen hoek', een 'wild begroeiende' duinstrook bij Katwijk. De koninklijke familie zal voortaan in De Ruijgenhoek verblijven van april tot ongeveer december. De Ruijgenhoek brandt af in 1983 en wordt niet herbouwd.

Het Koningsbos

In deze periode wordt ook het Koningsbos aangelegd, waarschijnlijk voor de jacht door Prins Hendrik. Bij de villa worden fazanten gehouden, eveneens voor de jacht. Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt een deel van het naaldbos gekapt. Enkele dennenbomen zijn nog steeds zichtbaar.

5 Fietsenstalling strandopgang naaktstrand Meijndel

Het naaktstrand van Scheveningen is één van de oudste naaktstranden van Nederland. Op 13 juni 1975 werd door de gemeenteraad van Den Haag een stuk strand van 250 meter dichtbij de grens met Wassenaar aangewezen voor naaktrecreatie. Het naaktstrand was vroeger afgeschermd door een schutting op enkele meters afstand vanaf de duinenrij. Strandwandelaars konden achter de schutting langs het naaktstrand passeren. Vanaf het strand kun je goed de nog aanwezige bunkers in de kuststrook zien liggen. Ook links en rechts van de trap vanaf de fietsenstalling kun je restanten zien.

6 Uitzichtpunt Prinsenduin

Hier op de Prinsenduin in Meijndel heb je een prachtig uitzicht over het duinlandschap. Al sinds 1874 wordt op deze plek drinkwater gemaakt met behulp van de duinen. De aanwezigheid van de infiltratieplassen zorgt ook voor een grote diversiteit aan flora en fauna. Met bijna 7000 getelde soorten is de natuurwaarde van Nationaal Park Hollandse Duinen vastgesteld en tegelijk ook de noodzaak aangetoond om het samen te beschermen.

Met begrazing en natuurherstelprojecten worden de natuurwaarden beschermd en hersteld. Het is belangrijk dat we de “ruggengraat” van het Nationaal Park goed blijven beheren.

7 Sprang

Een sprang is een open duinkanaal waardoor vroeger zoet water uit de duinen richting het lager gelegen pompstation stroomde.

Drinkwater maken van duinwater is een op de wereld unieke methode met een lange historie. In 1874 begon de Duinwaterleiding van 's-Gravenhage (DWL) met waterwinning in de duinen bij Scheveningen.

Onder de duinen had zich in de loop van honderden jaren een grote voorraad zoet water gevormd. Dat water bleek een goede grondstof te zijn voor de bereiding van drinkwater.

Technisch gesproken was de waterwinning in het begin een eenvoudige zaak. In het duin werden sprongen gegraven, waarin vanzelf zoet water stroomde. Een laatste zuivering met zandfilters was voldoende om drinkwater te maken. Dat drinkwater werd vervolgens via leidingen naar tappunten in de stad getransporteerd. De sprongen zijn inmiddels vervangen door buizen in de bodem, maar op veel plaatsen zijn de nu droge sprongen nog wel zichtbaar in het landschap.

Infiltratie

Door een groeiende bevolking en een toenemende behoefte aan drinkwater, werd de zoetwatervoorraad onder de duinen aan het begin van de twintigste eeuw te klein. Sinds 1940 wordt daarom water uit polders en rivieren naar de duinen gebracht. Tegenwoordig wordt het hele duingebied dat Dunea beheert geïnfiltreerd met voorgezuiverd rivierwater uit de Afgedamde Maas en de Lek. Dat rivierwater wordt opgeslagen in infiltratieplassen, die je her en der in het landschap kunt zien liggen. Het water in de infiltratieplassen zakt langzaam de duinbodem in, waardoor het op natuurlijke wijze gefilterd wordt. Na een verblijf in de bodem wordt het duinwater weer opgepompt en verder gezuiverd tot drinkwater. Op deze manier produceert Dunea het drinkwater voor circa 1,4 miljoen mensen in het westelijk deel van Zuid-Holland.

Om ook in de toekomst voldoende drinkwater te kunnen garanderen, onderzoekt Dunea nieuwe bronnen en productietechnieken voor drinkwater. Meer informatie: dunea.nl/multi-bronnen

8

Bezoekerscentrum

Voormalig boerderij

Het eerste huis in Meijendel werd in 1828 gebouwd. Later volgden nog meer gebouwen, zoals in 1830 de nog bestaande opzichterswoning, in

1836 een schuurtje en in 1840 de grote stenen stal. Samen vormen zij de boerderij Meijndel. In de stal is tegenwoordig De Tapuit gevestigd, het bezoekerscentrum van Dunea.

In 1828 begon de rijksdienst Domeinen met het ontginnen van grond in Meijndel. De eerste actie was het vastleggen van stuivende duinen aan de zuidwestelijke zijde van de vallei. Het duin werd succesvol met populieren of abelen beplant. Een eenmalige teelt van aardappelen diende om de kosten weer deels terug te verdienen. De aardappelen werden echter gerooid door inwoners van Scheveningen. Dat leidde tot het idee van bewoning in het duin, zodat de akkers en bossen konden worden bewaakt. Meer akkers en weilanden volgden. In 1832 startte men met de ontginning van Bierlap.

Om Kijfhoek en Bierlap te betreden is een toegangkaart nodig. Deze is verkrijgbaar in De Tapuit of online via dunea.nl/dagkaarten.

9

Monument

De Waalsdorpervlakte is een van de belangrijkste Nederlandse oorlogshedenkingsplaatsen. Jaarlijks wordt op de dag van de nationale dodenherdenking tegen de rand van het monument de Nederlandse vlag gevormd met geverfde dennenappels. Aan weerszijden van het monument worden fakkels geplaatst en er staat een erewacht van zes personen. Op de Waalsdorpervlakte wordt een stille tocht gelopen.

Geschiedenis

Op de Waalsdorpervlakte zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog meer dan 250 mensen door de Duitse bezetter ter dood gebracht. Tijdens de bezettingsjaren werd de vlakte door de Duitsers gebruikt als fusilladeplaats. Vanuit het Oranjehotel werden de verzetsstrijders hiernaartoe gebracht en gedood.

De verzetsstrijders zijn na de bevrijding herbegraven. Dit kon doordat verzetsheld Pieter Kuijt stiekem helmgras plantte bij de graven, waardoor ze na de oorlog teruggevonden konden worden.

Op 3 mei 1946 is een eerste monument geplaatst. Dit bestond uit vier houten kruizen. De oorspronkelijke kruizen zijn in 1980 vervangen door bronzen replica's. De houten kruizen werden in 1981 overgebracht naar het Fries Verzetsmuseum in Leeuwarden. Zij kregen een ereplaats in een van de zalen. Nu zijn ze terug en staan ze in het Oranjehotel.

In 1949 is voor de kruizen een stenen muurtje toegevoegd met de jaartallen 1940 – 1945. In 1975 is er een plaquette geplaatst met de tekst: *Hier brachten vele landgenoten het offer van hun leven voor uw vrijheid. Betreed deze plaats met gepaste eerbied.*

Naast de vier kruizen, die samen met de muur het herdenkingsmonument vormen, zijn er nog twee kruizen geplaatst op de Waalsdorpervlakte. Het fusilladekruis staat op de plek waar de meeste executies hebben plaatsgevonden. Het Rauterkruis is speciaal opgericht voor de 38 slachtoffers die op de Waalsdorpervlakte stierven als represaille voor de aanslag op SS-generaal Hans Rauter.

10

Pieter Kuijtpad

Pieter Kuijt (25 februari 1892 – 13 september 1972), bijgenaamd 'Piet de Roe', was een helmplanter uit Katwijk die werkte voor de Leidsche Duinwater Maatschappij (LDM), een van de rechtsvoorgangers van Dunea. Vanwege die functie kon hij als een van de weinigen in het duingebied bij Waalsdorp komen, dat door de Duitsers tot verboden terrein ('*Sperrgebiet*') was verklaard.

Als er executies hadden plaatsgevonden markeerde Kuijt de versgedolven graven stiekem met helmgras. Dankzij deze markeringen konden na de oorlog veel slachtoffers worden teruggevonden. Kuijt was ook zelf bij de opgravingen aanwezig.

In 2021 werd het voormalige Fietspad 10 officieel vernoemd naar Pieter Kuijt.

11

De blauwe bol en TNO

In 1925 werd opdracht gegeven door de Minister van Oorlog, Van Dijk, om een geschikte locatie te vinden voor proefnemingen op militair gebied. Op de Vlakte van Waalsdorp werd een gebouw opgericht voor de Militaire Weerdienst: Het Meetgebouw. Dit meetgebouw werd geen laboratorium genoemd om in de vooroorlogse jaren geen onnodige aandacht te trekken.

De Delftse Ingenieur J.L. van Soest was onderzoeker in het Meetgebouw. Hij onderzocht geruchten over een “doodenge straal”. Een elektrische straal die vliegtuigen liet neerstorten en auto’s deed stilvallen. Later deed Van Soest onderzoek met akoestische luistertoestellen voor vliegtuigwaarnemingen, een radiosonde en infraroodapparatuur. Dit Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) vindt nog steeds plaats in het TNO gebouw op de Waalsdorpervlakte.

Nu zie je in het landschap een grote lichtblauwe bol. In deze grote kunststof beschermkoepel zit een radarpost die werd gebruikt door het NAVO-instituut SHAPE voor onderzoek naar radarapparatuur. Tegenwoordig wordt de radar gebruikt door NATO Communications and Information Agency en TNO. De radarpost is een gemeentelijk monument.

12

Restanten muur bij defensie terrein TNO

De Atlantikwall was een aaneenschakeling van kustbatterijen, versperingen en ondersteuningsbunkers. Hier bij het TNO defensie terrein is een deel van de tankmuur van Scheveningen Nord nog zichtbaar. De tankmuur moest ervoor zorgen dat eventuele tanks van de geallieerden niet ver zouden komen. Een diepe sprang van de waterwinning is als “gracht” onderdeel van deze tankversperring.

13

Bunkers Duttendel, Scheveningen

De Atlantikwall was een meer dan 5000 kilometer lange verdedigingslinie, die de nazi's tijdens de Tweede Wereldoorlog langs de kust hebben aangelegd ter voorkoming van een geallieerde invasie. De Atlantikwall liep van Noorwegen tot Zuid-Spanje. Langs de hele linie zie je nog restanten terug. Ook in de duinen van Meijndel en Berkheide zijn deze sporen nog zichtbaar. De bunkers in Duttendel zijn tegenwoordig de verblijfplaats van beschermde vleermuizen. Ze zijn niet toegankelijk voor publiek.

14

Duttendel

Voormalig landbouwgebied

De 19e eeuw kent een sterke bevolkingsgroei. In 1840 wonen in Scheveningen 5.000 mensen. In 1890 zijn dat er 22.000, ruim vier keer zoveel. Een groot deel van die snel groeiende bevolking is straatarm. Mensen zoeken naar manieren om te overleven. Zo ontstaan vanaf 1850 kleine perceeltjes landbouwgrond op de laagst gelegen plekken in het duin rond Harstenhoek. In Harstenhoek zelf wordt al geboerd sinds het einde van de 18e eeuw.

Volkstuinjes

De Duincommissie geeft de eerste perceeltjes uit in 1853, als een soort volkstuinjes. In Duttendel liggen er relatief veel: 170. Langer dan een halve eeuw zal het gebruik niet duren. Gewassen verbouwen op de voedselarme duingrond is niet eenvoudig. Als na 1874 ook nog het grondwaterpeil daalt, wordt landbouw praktisch onmogelijk. Rond 1900 zijn de meeste perceeltjes alweer verlaten.

Verdwenen onder bebouwing

Van het oorspronkelijke Duttendel is nog ongeveer een derde over. Dat geldt ook voor de Harstenhoek. De rest verdwijnt vanaf het einde van de 19e eeuw onder de bebouwing van het Belgisch Park en Westbroekpark. De oorspronkelijke contouren van het gebied zijn daar nog wel te herkennen in het stratenpatroon.

Vochtige duinvallei

'Del' betekent duinvallei. In het duingebied vind je nog altijd tientallen duinvalleien met namen die eindigen op '-del'. Duttendel is zo'n van oorsprong vochtige duinvallei.

Deze fietsroute door het Nationaal
Park Hollandse Duinen wordt u
aangeboden door:

www.dunea.nl

Dunea produceert en levert aan circa 1,4 miljoen klanten lekker en betrouwbaar drinkwater in het westelijk deel van Zuid-Holland. Wij ontvangen jaarlijks 1 miljoen recreanten in de duinen tussen Monster en Katwijk. We beheren deze prachtige natuur en beschermen de drinkwaterwinning. Dat doen we al ruim 140 jaar. Schoon drinkwater, rust en ruimte in de Randstad vormen de basis voor een goed leven. We zijn altijd op zoek naar (nieuwe) oplossingen en mogelijkheden voor drinkwater en natuur.

www.oranjehotel.org

Het Oranjehotel was de bijnaam voor de Scheveningse gevangenis tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ruim 25.000 mensen zaten hier tussen 1940 en 1945 opgesloten voor verhoor en berechting. Een diverse groep, opgepakt voor handelingen die de Duitse bezetter als overtreding zag: verzetsmensen, maar ook Joden, communisten, Jehova's getuigen en zwarthandelaren. Al in de oorlog werd de gevangenis het 'Oranjehotel' genoemd. Een ode aan de verzetsstrijders die hier vastzaten. Tegenwoordig is het te bezoeken.

www.erepeloton.nl

In maart 1946 was het Jan Drop die zijn gedachten kracht bij zette. Hij zocht naar een manier om een voor het gehele land omvattende herdenking te organiseren. Hij vond dat de slachtoffers van het nazi-regime nooit mochten worden vergeten. Hij richtte de commissie Nationaal Herdenking 1940 – 1945 op. Dankzij hem bestaat het Erepeleton Waalsdorp en is de Waalsdorpervlakte een nationale herdenkingsplek.

De doelstelling van het Erepeleton Waalsdorpervlakte is om in de Tweede Wereldoorlog in Nederland en elders gevallen verzetsstrijders te herdenken. Jaarlijks organiseert zij de herdenking op de vierde mei op de Waalsdorpervlakte.